

CIGÁNY NÉPISMERET

5-8. évfolyam

A hazai cigány nemzetiség számára a kultúra az identitás fenntartásának és megerősödésének alapvető feltétele. Megnőtt a nemzetiségi nevelést és oktatást végző intézmények szerepe a kultúra közvetítésében, az identitás tudatosításában. A nevelés és oktatás feladatai éppen ezért nem korlátozódhatnak csak az ismeretek átadására és a készségek fejlesztésére. Gyakorlati és sokrétűen felhasználható tudásra és a képességek fejlesztésére kell törekedni, amelyek egyben feltételei az értékeken alapuló cselekvésnek. Az önmeghatározás, az ítélőképesség, a tudomány és művészet iránti nyitottság és a mindenkor személyes adottságok és lehetőségek határain belüli teljesítmény elérése a cél. Ez a feltételrendszer nyit utat a felelősségteljes élet felé. Az élethosszig tartó tanulás jegyében a magyarországi nemzetiségek legfontosabb oktatáspolitikai célja egy olyan nevelési és oktatási kínálat fenntartása és fejlesztése, amely mindenki számára elérhető és átjárható. A szokások ápolása, a történelem és a jelen ismerete – mindezek az identitás nélkülözhetetlen részét képezik. Modern világunkban az emberi kapcsolatokon keresztül történő tanulás éppoly fontos, mint a tudás és az információ megszerzése, valamint cselekvési stratégiák kifejlesztése. A tantárgy sajátosságából – miszerint a család érték- és hagyománykövetítő szerepét és azok tiszteletét egyre inkább át kell vállalnia – adódnak a célok és feladatok is. A cigány nemzetiségi nevelést, oktatást vállaló iskolák tanulói először élményszerű helyzetekben találkoznak a legfontosabb hagyományokkal, az életmódbeli szokásokkal és a nemzetiség kultúrájával. Ezekre az élményekre építve cselekvés- és projektorientált oktatási formákban a fokozatosság elve alapján szereznek ismereteket a nemzetiség történeleméről, néprajzáról, nyelvéről, irodalmáról és a médiáról. A tanulók tájékozottak abban, hogy a hagyományörzés családon kívüli színterei különböző intézmények és szervezetek. A népismeret tantárgy tanulása a tanulók számára lehetővé teszi, hogy toleránsak és nyitottak legyenek a mássággal szemben, amely alkalmassá teszi őket más nemzetiségek és népek elfogadására. A heti egy tanítási óra tizenkét évfolyamon keresztül intenzív és alapos ismeretszerzést és képességfejlesztést tesz lehetővé. A kerettanterv a népismeretet önálló tantárgyként tervezte.

A népismeret tantárgy feladata - identitás- és értékközvetítés - hatással van a módszerek megválasztására. A nyitott oktatási formákban történő tanítás olyan ismeretszerzést biztosít, amely az élménytől a cselekvésen és megértésen át a tapasztalathoz vezet. Így fokozatosan kialakulnak a tanulóknál azok a kompetenciák, amelyek alkalmassá teszik őket önálló projektek lebonyolítására.

5-6. évfolyam

E két évfolyamon kibővül, megnövekszik az ismeretanyag. A kognitív kompetenciák fejlesztésének előtérbe kerülése mellett továbbra is központi szerepet játszik a tapasztaláson alapuló ismeretszerzés. Interjúk készítése, beszélgetések lefolytatása, információk szelektálása, történelmi időkefejezések alkalmazása és a földrajzi tájékozódási képesség fejlesztése veszi kezdetét. Körvonalazódnak a népcsoportra jellemző ismérvek.

Témakör	Szociális kapcsolatok	Órakeret 11 óra
Tanulási eredmények	A tanuló: – felismeri, hogy a cigány népcsoportozás való tartozás többletet, kulturális színeességet jelent. – megismeri a magyarországi cigány népcsoportokat, – elmélyíti tudását, ismereteit a hagyományos cigány életmód és a rokonság terén	
Ismeretek/Fejlesztési feladatok		
A magyarországi cigány népcsoportok megismerése - tanári irányítással végzett gyűjtőmunka. Elődök, ősök felkutatása, családfa összeállítása. A család életmódja, szokásrendszere, időbeosztása. A családtagok iskolázottsága, munkája. A cigány konyha berendezése, régi használati eszközök. A cigány és magyar ételek összehasonlítása. Vendéglátás.		
Fogalmak	romungró (magyarcigány, kárpáti cigány), oláh cigány, beás, szinti, családfa, fa- és fémesszköz, cigánykenyér.	
Javasolt tevékenységek	családfa készítés, hagyományos életforma tárgyainak gyűjtése, egyszerű ételek közös elkészítése, szituációs játékok, stb.	

Témakör	Természeti és társadalmi környezet	Órakeret 12 óra
Tanulási eredmények	A tanuló: – képes a térben és időben tájékozódni – megtapasztalja az azonosságtudat, hovatartozás, kötődés fontosságát – ismeri a cigányság hagyományos mesterségeit, megélhetési módjait – megismeri a hagyományos cigány lakókörnyezet jellemzőit	
Ismeretek/Fejlesztési feladatok		
Települések bemutatása személyes élmények, képek alapján. Az ott lakók élete. A család, a rokonság múltbéli mesterségei és jelenkori foglalkozásai, tevékenységei. Megélhetési módok. A lakókörnyezet meghatározó szerepe. Esetleges elhagyásának okai. Az őshaza elhagyása. Vándorlás, letelepedés. Élet a vándorutakon. Nyári és téli szálláshelyek. Valóságos vagy képzeletbeli utazás (fotók, képek) utáni élménybeszámoló olyan területekről, ahol cigányok élnek vagy éltek - megfigyelési szempontok alapján. A régi és mai „lakó”hagyományok összehasonlítása, a cigányságra jellemző jegyek felismerése.		
Fogalmak	településtípus, népesség, gazdaság, megélhetés, őshaza, vándorlás, letelepedés	

Javasolt tevékenységek	időszalag készítése, makett készítése, tájház látogatása, múzeumpedagógiai foglalkozások, fotógyűjtemény készítése, stb.
-------------------------------	--

Témakör	Múlt és jelen	Órakeret 14 óra
Tanulási eredmények	A tanuló: – érdeklődik a családi gyökerek, a cigányság múltja iránt – megtapasztalja és megismeri a cigány közösségek normáit – megismeri a cigányság magyarországi megtelepedésének folyamatát – megismer történelmi és mai cigány példaképeket	
Ismeretek/Fejlesztési feladatok		
Történelmi személyek, mai közszereplők, hétköznapi cigány emberek bemutatása, jellemzése. Szerepük a cigány nemzetiségi tudat formálásában. A Glinda (Tükör) című Roma Gyermek és Ifjúsági Magazin élettörténeteinek megismerése. A cigány közösségek életét meghatározó íratlan szabályok. A vajdák szerepe. Sajátos igazságszolgáltatási mód: a Romani Kris, a cigány törvény. Az idő kifejezésének bővítése: év, évtized, évszázad. Népcsoportok érkezése hazánk területére különböző történelmi korokban - feldolgozás irányított beszélgetésekkel. Magyarországi cigányok a feudalizmus korában. A tanultak (Zsigmond király László vajda és népe számára adományozott menlevelet) elhelyezése időszalagon a kiemelt időpontokhoz képest.		
Fogalmak	időszámítás, cigány törvény, vajda	
Javasolt tevékenységek	térkép készítése, időszalag készítése, szituációs játékok, történelmi dokumentumok értelmezése	

Témakör	Kulturális élet	Órakeret 16 óra
Tanulási eredmények	A tanuló: – ismer és előad cigány meséket – megismeri a tájegységek cigány táncait, azok néhány alaplépését be tudja mutatni – felismeri a cigány népviseletek jellemzőit – megismer cigány képzőművészeket, alkotásaikat	
Ismeretek/Fejlesztési feladatok		
Mesemondási szokások, híres mesemondók és meseírók. A műalkotások megkülönböztetése műfaj, anyag, technika, kifejezőeszközök alapján. Cigány származású képzőművészek.		

Hazai és külföldi cigány népdalok, népzene. Tánc típusok: szóló (férfi, női), páros, botoló, cigánycsárdás (csingerálás). Tájegységek cigány táncai. A magyarországi cigány népviseletek jellemzői. Viseletelemzés: formák, színek, díszek jellegzetességei, a közlő funkció. A férfi és a női öltözködés tartozékai, régi és új stílusú viselet. Öltözködés – különböző korosztályok és nemek ruhadarabjai, jellemző motívumok (rózsa) és színek (Föld, víz, Nap színei). A magyar és a cigány szokások összehasonlítása. Még élő hiedelmek, babonák (születéstől a temetkezésig). A cigányok vallásossága. Egyházi ünnepek, szertartások, viselkedési módok. A nemzetiségi ünnepek sajátos jellemzői. Romani Design Stúdió. Azon módszerek tudatosítása a tanulóknak, amelyekkel lehetséges a cigány hagyományok átörökítése.	
Fogalmak	festészet, grafika, szobrászat, tárgykultúra, pergetés, tánc típus, hiedelem, babona, vallásosság, szertartás
Javasolt tevékenységek	műalkotások bemutatása, értelmezése, rajz, festmény készítése, múzeumpedagógiai foglalkozás, tánc tanulás, ruhatervezés

Témakör	Cigány nyelvek	Órakeret 5 óra
Tanulási eredmény	A tanuló: – megismeri a cigány nyelvek nyelvjárásait – ismer és alkalmaz alapszavakat a cigány nyelvekből – megismer cigány nyelvű kiadványokat	
Ismeretek/Fejlesztési feladatok		
Cigány nyelvek és nyelvjárásaik. Szókincskészlet. Jövevényszavak átvétele. Adott település nyelvhasználata. Cigány nyelvű kiadványok. Nyelvhasználati készség fejlesztése (alapszavak és kifejezések, köszönések, köszöntések, számolás, versmondás gyakorlásával).		
Fogalmak	romani nyelv, lovári nyelvjárás, beás nyelv és nyelvjárásai, jövevényszó, hanganyag, nyomtatott kiadvány	
Javasolt tevékenységek	szógyűjtemény készítése, versolvasás-tanulás, hangfelvételek hallgatása, interjú, beszélgetés anyanyelvi beszélővel	
A fejlesztés várt eredményei a két évfolyamos ciklus végén	A tanulók legyenek képesek elemi szinten térképen tájékozódni, történelmi idő kifejezéseket alkalmazni, információkat gyűjteni, lényegyet kiemelni, továbbá összefüggéseket keresni az életmód és a hagyományos cigány foglalkozások között. Tudják megkülönböztetni a magyar és a cigány szokásokat. Nevezzenek meg neves cigány származású író, költőt, képzőművészt, zenészt.	

7-8. évfolyam

Ezek az évfolyamok az előző szakaszokhoz kapcsolódva – a változó és egyre összetettebb tudástartalmakkal összefüggésben – a már megalapozott kompetenciák fejlesztése, megerősítése, bővítése, finomítása, hatékonyságának, variabilitásának növelése a feladat.

A tantárgy fejleszti a véleményalkotások minőségét, a problémamegoldó gondolkodást. Segíti térben és időben a tájékozódási készséget. Erősíti a hovatartozás felismerését, az önazonosság vállalását.

Témakör	Szociális kapcsolatok - Személyes életvitel	Órakeret 10 óra
Tanulási eredmények	A tanuló: – megismeri a magyarországi nemzetiségeket – megtapasztalja a békés egymás mellett élés fontosságát – feltérképezi saját és közössége értékrendjét, ezeket össze tudja hangolni – önálló kutatómunkát és prezentációt képes készíteni	
Ismeretek/Fejlesztési feladatok		
Nemzetiségek – különös tekintettel a cigányságra - földrajzi elhelyezkedése, számossága, kultúrája, élete ma Európában, Magyarországon. Együttélés az anyaországbeliekkel. Az egymás mellett élés mintái, modelljei. Ennek elemzése az adott településen. A szabadidő eltöltésének módjai. Egészséges életmód (étkezés, mozgás, sportolás). Egyéni és közösségi (családi) értékrendek összehasonlítása. Továbbtanulási tervek. Jövőkép. Önálló gyűjtő- és kutatómunkával szerzett ismeretekből prezentáció készítése. A mindennapi együttműködés és felelősségvállalás mélyítése, illetve tudatosítása a tanulóknál (család, iskola, baráti kör szintjén).		
Fogalmak	multikulturalizmus, minta, modell, életmód, szabadidő, pályaválasztás	
Javasolt tevékenységek	szituációs játékok, drámapedagógiai foglalkozás, önálló gyűjtőmunka, látogatás és beszélgetés kisebbségi önkormányzatoknál	

Témakör	Természeti és társadalmi környezet	Órakeret 12 óra
Tanulási eredmény	A tanuló: – képes tájékozódni a cigányság vándorlását bemutató térképen – képes tájékozódni időben – megismeri és megérti a letelepedés/letelepítés folyamatát, okait, következményeit – megismeri az európai cigányság nagyobb csoportjait, jellemzőit	

Ismeretek/Fejlesztési feladatok	
A régi cigányházak jellemzői (építészeti anyag, alaprajz, berendezés). Szimbólumok. Szülő, tartózkodási, lakóhely azonossága vagy különbözősége, ennek okai. A cigány népvándorlás feltételezhető okai. Az útvonalak nyomon követése. Élet a vándorlás idején idegen országokban. A vándorlók és a többségi közösségek kapcsolata, menlevelek, vándorjelek. A vándorlás tárgyi emlékei, a mindennapi élethez használt eszközök. A vándorlás alatt folytatott gazdasági tevékenységek. Tájékozódás Eurázsia térképén. Telepítő tényezők. Cigányok Európában. Számosságuk. Kronológiai adatok rendezése: – a cigányok Európába érkezésük előtt – a cigányok megjelenése Európa országaiban, különös tekintettel a Balkán-félszigetre. Összefüggések keresése a cigányok történelme, földrajzi elhelyezkedése, nyelve között. A kognitív gondolkodás fejlesztése. Annak segítése, hogy fogalmazódjanak meg kérdések a tanulóknál, érezzenek késztetést a válaszkérésre: miért vannak gazdag és szegény országok, települések, családok, egyének?	
Fogalmak	telepítő tényező, térképhasználat, vándorjel, menlevél, gondolkodási művele.
Javasolt tevékenységek	Adott település térképének elkészítése vázlatos bemutatással (a cigányok és más nemzetiségek által tömbszerűen lakott részek kiemelésével - meghatározott korszakban). Vándorlási térkép készítése, időszalag készítése, prezentáció készítése.

Témakör	Múlt és jelen	Órakeret 15 óra
Tanulási eredmények	A tanuló: – képes tájékozódni a történelmi időben – Ismeri és értelmezni tudja a múlt és a jelen cigányságot érintő folyamatait – megismeri az önkormányzatiság fogalmát, működését	
Ismeretek/Fejlesztési feladatok		
A cigány történelem sajátosságai. Cigányok – a három részre szakadt országban – a felvilágosodás korában – a polgári Magyarországon. Törvényi szabályozás, rendelet a letelepítésről. A cigányság helye Európában és a világban. Fogadtatásuk, életük régen és ma. A jelenkor elvándorlási folyamatainak elemzése. Cigány szervezetek, cigányok a közéletben. A hazai cigányság politikai, jogi, kulturális érdekképviselői szervezetei, a nemzetiségi önkormányzatok szerepe (Országos Roma Önkormányzat), civil szervezetek élete. Betekintés a közszolgálati és kereskedelmi televíziók roma/cigány műsorainak felvételeibe. A kognitív gondolkodás fejlesztése. Annak segítése, hogy fogalmazódjanak meg kérdések a tanulóknál, érezzenek késztetést a		

válaszkeresésre: miért nem viseltek háborút a cigányok?	
Fogalmak	Nemzetiség, cigányok történelme, törvény, rendelet, érdekképviselő, ki- és elvándorlás.
Javasolt tevékenységek	történelmi dokumentumok elemzése, látogatás és interjú kisebbségi önkormányzatnál, kulturális műsorok közös értelmezése, kisebbségi iskolaújság készítése

Témakör	Kulturális élet	Órakeret 16 óra
Tanulási eredmények	A tanuló: – ismeri cigány írók, költők, képzőművészek, zenészek munkásságát, fő műveit – megismeri kultúrák különbségeit és azonosságait	
Ismeretek/Fejlesztési feladatok		
A magyarországi cigány írók, költők - mint meghatározó személyiségek - életútja, munkássága, főbb művei (Choli Daróczi József, Bari Károly, Lakatos Menyhért, Orsós Jakab, Rostás-Farkas György, Szécsi Magda). A magyar és világirodalomban megjelenő cigánysorsok. A cigány balladák témái. A hit, a vallás szerepe. Hazai autodidakta (naiv) és professzionális (képzett) cigány képzőművészek (Orsós Teréz, Péli Tamás, Ráczné Kalányos Gyöngyi, Szentandrassy István). Cigányzene a történelmi Magyarországon (híres bandák, zenészek, életutak, életművek). A verbunkos. A zenélés mint életforma, mint megélhetési lehetőség. Nemzetközi sikerek régen és ma. Zenészdinasztiák. Kultúrák - azonosságok és különbségek a cigányság szokásaiban, hagyományaiban. .		
Fogalmak	ballada, hit, műalkotás, naiv és képzett művész, kulturális különbség, cigányzene, prímás, kontrás, dinasztia	
Javasolt tevékenységek	Neves cigányok születési és temetési helyének megkeresése a térképen (életrajzszakaszuk bejelölése az időszalagon). Egyéni és csoportos bemutatkozások, kiállítások, kulturális előadások, fellépések (iskolai és/vagy települési rendezvényen). A cigányság életében rejlő - jelen és a jövő kínálta - lehetőségek felismertetése, megláttatása a tanulókkal.	

Témakör	Cigány nyelvek	Órakeret 5 óra
Tanulási eredmények	A tanuló: – olvasni/memorizálni/előadni tud rövid cigány nyelvű szövegeket – felismeri a cigány nyelvek megőrzésének fontosságát	

Ismeretek/Fejlesztési feladatok	
A cigány nyelv dialektusai között fennálló hasonlóságok és különbségek érzékelése. Szájhagyomány és írásbeliség. Szótárhasználat, fordítási gyakorlat. Hazai cigány nyelvvizsga-központok. Annak tudatosítása a tanulókkal, hogy a cigány nyelv kommunikációs csatornát biztosít más országok cigány lakosságával.	
Fogalmak	nyelvhasználat, dialektus, fordítás, nyelvvizsga
Javasolt tevékenységek	cigány nyelvű szövegek olvasása, hallgatása, kiselőadás, prezentáció

A fejlesztés várt eredményei a két évfolyamos ciklus végén	A tanulók ismerjék a cigányság történelmének, vándorló életmódjának alaptételeit, a sokféle népcsoport színes életmódját, szokásait, neves képviselőit. Legyenek képesek objektív véleményt alkotni eseményekről, személyekről. Tudják értelmezni az olvasott forrásanyagokat. Tiszteljék az országban élő nemzetiségek kultúráját.
---	--